

Μακεδονικά

Τόμ. 29, Αρ. 1 (1994)

Οι θέσεις του Καποδίστρια για την ενσωμάτωση της περιοχής του Ολύμπου στο ελεύθερο Ελληνικό κράτος

Αννίτα Ν. Πρασά

doi: [10.12681/makedonika.204](https://doi.org/10.12681/makedonika.204)

Copyright © 2014, Αννίτα Ν. Πρασά

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πρασά Α. Ν. (1994). Οι θέσεις του Καποδίστρια για την ενσωμάτωση της περιοχής του Ολύμπου στο ελεύθερο Ελληνικό κράτος. *Μακεδονικά*, 29(1), 393–398. <https://doi.org/10.12681/makedonika.204>

ὁ μαρὸς καὶ φθονερός Διάβολος, ἐπειδὴ κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἐπολεμοῦσεν ὅτι ἡ πίστις τοῦ Ὁσίου ὁποῦ εἶχε πρὸς τὸν Ὑψιστον Θεόν, ἐνίκησε καὶ ἔγινε φανερὴ, εἰς πιστοὺς λέγω καὶ ἀπιστοὺς. Διότι σταθεῖς ὁ Ὅσιος γενναίως εἰς τὸ μαρτύριον ὁποῦ τοῦ ἔτυχε, χωρὶς νὰ δώσῃ αἰτίαν εἰς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ χωρὶς νὰ πταίει εἰς τι, ἐτελείωσε τὸν ἀγῶνα τοῦ Μαρτυρίου· λοιπὸν ἔλαβε νομίμως καὶ τὸν ἴδιον ἀμαράντινον στέφανον τῆς ἀθλήσεως, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· «Ἐάν καὶ ἀλλή τις οὐ στεφανοῦται, ἐάν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ»¹⁰. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον νόμιμον τὸ παρὸν Μαρτύριον τοῦ ὁσιομάρτυρος Τιμοθέου, διὰ τοῦτο ἠξιώθη καὶ τέλος μαρτυρικόν· ἐκατάγето δὲ οὗτος ὁ Ὅσιος ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ ἁγίου Βερόδοις, ἀπέχει δὲ αὐτὴ ἡ Βερόδοια ἀπὸ τῆς Πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης δύο ἡμερῶν διάστημα¹¹.

σελ. 180

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑΣ

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΣΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ*

Οι πολυαίμακτοι αγώνες και οι θυσίες των υπόδουλων Ελλήνων για την απελευθέρωσή τους κατά την Επανάσταση του '21 και τον επταετή αγώνα που ακολούθησε, είναι γεγονός πως ήταν δυσανάλογες προς το αποτέλεσμα, τη δημιουργία δηλαδή ενός περιορισμένου εδαφικά ελληνικού κράτους υπό την προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων. Ενώ λοιπόν το μήνυμα της Αγίας Λαύρας γρήγορα απλώθηκε σ' όλες τις περιοχές του ελληνισμού και πολλές ύψωσαν το λάβαρο της ελευθερίας, χωρίς όμως να στεφθούν παντού με επιτυχία, λίγες περιήλθαν στην ελληνική επικράτεια. Ανάμεσα σ' αυτές που έμειναν έξω από τη συνοριακή γραμμή ήταν και αυτή του Ολύμπου.

Οι Ολύμπιοι εξεγέρθηκαν το Μάρτιο του 1822 ενώνοντας τις δυνάμεις τους με τους κατοίκους της Νάουσας¹, αλλά απέτυχαν. Τα αίτια της αποτυχίας τους ήταν, κατά τον Τρικούπη², η διαίρεση και αντιζηλία των οπλαρχηγών. Κατόπιν οι Ολύμπιοι εγκαταστάθηκαν προσωρινά στην Εύβοια και μόνιμα στα νησιά των Β. Σποράδων³. Με ορμητήριο τα τελευταία νησιά οι πρόσφυγες οπλαρχηγοί με τους ανθρωπίτους τους, βρισκόμενοι σε μεγάλη ένδεια και απόγνωση, άρχισαν να προβαίνουν σε ληστρικές και πειρατικές επιδρομές. Οι δε κάτοικοι των νησιών αυτών αλλά και των γειτονικών παραλίων της Θεσσαλομαγνησίας υπέστησαν τόσα δεινά και καταπιέσεις από τους Ολύ-

10. Β' Τιμοθέου 2,5.

11. Πρβλ. Ιωάννου Π. Μαμαλάκη, «Δοσιθέου Κωνσταμιονίτου Νέον υπόμνημα», ὁ.π., σ. 335.

* Το κείμενο αυτό αποτελεί εισήγησή μου στο Έκτο Συνέδριο με θέμα «Ο Όλυμπος στους αιώνες» που διοργάνωσε ο Δήμος Ελασσόνας στην Ελασσόνα από 25-27 Σεπτεμβρίου 1992.

1. Επιστολαί Ι. Α. Καποδίστρια, Κυβερνήτου της Ελλάδος, διπλωματικά, διοικητικά και ιδιωτικά, γραφείσαι από 8 Απριλίου 1827 μέχρις 26 Σεπτεμβρίου 1831, εκδοθείσαι παρά Ε. Α. Βετάν... μεταφρασθείσαι εκ του γαλλικού παρά Μιχαήλ Γ. Σχινά, Αθήνησιν 1843, τ. Δ', σ. 366 [στο εξής: Επιστολαί Καποδίστρια] και Απ. Βακαλόπουλος, Πρόσφυγες και προσφυγικόν ζήτημα κατά την επανάστασιν του 1821, Εν Θεσσαλονίκη 1939, σ. 22.

2. Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, Εν Αθήναις, εκδότης Παναγιώτης Ασλάνης 1888³, τ. Α', σ. 138.

3. Για τη δράση των Ολυμπίων στις Σποράδες βλ. Βακαλόπουλος, ὁ.π., σ. 32 ἐπ., όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

μπίους, που έφθασαν στο σημείο να εύχονται τον τουρκικό ζυγό. Χρειάστηκε μάλιστα να επέμβει ο ελληνικός στόλος, για να αποτραπεί η αναρχία κατά τα γνωστά γεγονότα της Σκιάθου το φθινόπωρο του 1823. Οι πρόσφυγες Ολύμπιοι όμως συνέχισαν αργότερα την ίδια τακτική *έκτραχλισθέντες εξ ανάγκης εις την όδόν της απελευσίαις*⁴, μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια⁵, το 1828.

Από τις πρώτες φροντίδες του Κυβερνήτη ήταν η πάταξη της πειρατείας που λυμαινόταν το Αιγαίο⁶. Έτσι, το Φεβρουάριο του 1828, ο Μιαούλης, με διαταγή του Καποδίστρια, μετόικησε τους Ολύμπιους στην Ελευσίνα⁷. Ο Κυβερνήτης κατανοώντας την απελευστική κατάσταση στην οποία είχαν βρεθεί οι πρόσφυγες αυτοί —όπως άλλωστε και άλλοι συναγωνιστές τους— και επιδιώκοντας την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας σε κατάλληλες κατά το δυνατό θέσεις, τους οργάνωσε σε χιλιαρχίες στα Μέγαρα, καθώς έκανε και με άλλους πρόσφυγες⁸. Όπως δε ανέφερε ο ίδιος αργότερα στη Δ' Εθνοσυνέλευση του Άργους, εκεί έδρασαν στο εξής για την απελευθέρωση της Στερεάς Ελλάδας και έτσι αποτράπηκαν από τη ληστεία και πειρατεία⁹.

Ήταν φυσικό όμως να μη λημονήσουν ποτέ την απελευθέρωση και της δικής τους ιδιαίτερης πατρίδας. Η εκλογή του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη από τη Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας το Μάρτιο του 1827, είχε αναπτερώσει το ηθικό και είχε δώσει ελπίδες σ' όλους τους ελληνικούς πληθυσμούς των υπόδουλων περιοχών. Το πρόσωπο του Καποδίστρια, που ως υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας είχε δώσει δύσκολες διπλωματικές μάχες για την απελευθέρωση της Ελλάδας¹⁰, πάντοτε ενέπνεε εμπιστοσύνη στους συμπατριώτες του. Όταν δε εξαιτίας των θέσεών του αυτών, οι οποίες αντέβαιναν στα συμφέροντα των Μ. Δυνάμεων, παρατίθηκε το 1822, για να ιδιωτέυσει στη Γενεύη, πολλοί Έλληνες κατέφυγαν σ' αυτόν, για να αποσπάσουν υπόσχεση συμπαράστασης και υποστήριξης στο δίκαιο αγώνα τους¹¹. Ο Καποδί-

4. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Γ', σ. 158.

5. Για τον Καποδίστρια βλ. Π. Πετρίδης, *Βιβλιογραφία Ιωάννη Καποδίστρια 1776-1831*, Θεσσαλονίκη 1981.

6. Για την αντιμετώπιση της πειρατείας βλ. Δέσποινα Θεμελή-Κατηφόρη, *Η δίωξις της πειρατείας και το θαλάσσιον δικαστήριον κατά την πρώτην καποδιστριακην περίοδον. Μέρους Α' Η δίωξις της πειρατείας*, Εν Αθήναις 1973 (διδακτορική διατριβή).

7. «Βιογραφική αφήγησις περί του Κυβερνήτου της Ελλάδος Ι. Α. Καποδίστρια» στο *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Α', σ. 92 και Βακαλόπουλος, *ό.π.*, σσ. 107-109.

8. Στέφ. Παπαγεωργίου, *Η στρατιωτική πολιτική του Καποδίστρια*, Αθήνα, Εστία 1984, σσ. 36-41, και ο ίδιος, «Η στρατιωτική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια» στο συλλογικό τόμο: *Ιωάννης Καποδίστριας 1776-1831 ο κορυφαίος Έλληνας Ευρωπαίος* (εισαγ., επιμ., σχ. Π. Πετρίδης), Αθήνα, εκδ. Γκοβόστη 1992, σσ. 312-313.

9. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Γ', σ. 158, και Βακαλόπουλος, *ό.π.* Επίσης βλ. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Β', σ. 197 (προς Δ. Υψηλάντη, 6.8.1828), σ. 264 (προς τον ίδιο, 8.10.1828) και τ. Γ', σ. 350 (προς Εϊνάρδο, 3.10.1830).

10. Παύλος Πετρίδης, «Τα πολιτικά σχέδια του Καποδίστρια για μια νέα τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη», *Τετράδια Ευθύνης*, Ε' (1978) 171-183, Ελ. Ε. Κούγκου, *Ιωάννης Καποδίστριας. Ο άνθρωπος - ο διπλωμάτης*, Αθήνα, Εστία 1978, σ. 39 έπ., Παύλος Πετρίδης, *Η διπλωματική δράσις του Ιωάννη Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων 1814-1831*, Αθήνα, Αφού Τολιδή 1988, και ο ίδιος, «Σκιαγραφία Ιωάννου Καποδίστρια. Α' Η ευρωπαϊκή πολιτική», στο συλλογικό τόμο της σημερινής 8, σσ. 13-100.

11. Ιωάννης Καποδίστριας, «Επισκόπησις της πολιτικής μου σταδιοδρομίας από του 1798 μέχρι του 1822» στο *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Κέρκυρα 1976, τ. Α', σσ. 79-80.

στριας ανταποκρίθηκε τότε άμεσα συμβάλλοντας αποφασιστικά στην έντονη φιλελληνική κίνηση που δημιουργήθηκε υπέρ των επαναστατημένων Ελλήνων¹².

Ήταν συνεπώς αναμενόμενη η αισιοδοξία που κατέλαβε το ελληνικό έθνος για την εκλογή του Κυβερνήτη, πιστεύοντας ότι όλες οι ελληνικές περιοχές θα συμπεριληφθούν στα σύνορα του νέου κράτους. Η πεποίθησή τους αυτή ενισχύθηκε και από σχετικές δηλώσεις του Καποδίστρια.

Πράγματι, τον Οκτώβριο του 1827, στο Παρίσι, στο γνωστό ερώτημα που του υποβλήθηκε από τον εκπρόσωπο του υπουργείου Εξωτερικών της Αγγλίας Willmot Horton σχετικά με τη χωρογραφική έκταση και τα όρια της Ελλάδας, ο Καποδίστριας απάντησε μεταξύ άλλων: *Τά όρια τῆς Ἑλλάδος ἀπό τεσσάρων μὲν αἰώνων διεγράφησαν ὑπὸ δικαιομάτων, τὰ ὁποῖα οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε αἱ πολύμορφοι συμφροαί, οὔτε ἡ δορικτησία, οὐδέποτε ἴσχυσαν νὰ παραγράψωσι, διεγράφησαν δὲ ἀπὸ τοῦ 1821 διὰ τοῦ αἵματος τοῦ χυθέντος εἰς τὰς σφαγὰς τῆς Κύπρου, τῆς Χίου, τῆς Κρήτης, τῶν Κυδωνιῶν, τῶν Ψαρῶν, τοῦ Μεσολογγίου, καὶ εἰς τὰς πολυαριθμοὺς ναυμαχίας τε καὶ πεζομαχίας ἐν αἷς ἐδοξάσθη τὸ γενναῖον τοῦτο ἔθνος*¹³.

Στις θέσεις του αυτές ο Καποδίστριας έμεινε σταθερός και συνεπής καθ' όλη τη διάρκεια της κυβερνητικής του δράσης¹⁴, η οποία σημειωτέον ήταν πολύ σύντομη. Ως ρεαλιστής διπλωμάτης όμως γνώριζε πολύ καλά τις απόψεις των Μ. Δυνάμεων, οι οποίες επιθυμούσαν στενότερα όρια για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Από την άλλη πλευρά στο κράτος αυτό, όταν ανέλαβε τη διακυβέρνησή του ο Καποδίστριας, επικρατούσε χαοτική κατάσταση λόγω των προβλημάτων που είχε συσσωρεύσει η πολυετής ένοπλη αναμέτρηση και τα οποία ήταν ολοφάνερα στις εθνικές εκθέσεις των Γραμματέων της προηγούμενης κυβέρνησης προς αυτόν. Στις διαπραγματεύσεις του λοιπόν με τις Μ. Δυνάμεις για τον καθορισμό των συνόρων, ήταν πολύ προσεκτικός και συστηματικός, ενδιαφερόμενος πάνω απ' όλα ώστε η ικανοποίηση των εδαφικών διεδικήσεων της Ελλάδας να μην καταλήξει στην εθνική υποτέλεια. Κι αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, αν σκεφθούμε ότι οι αγωνιστές το 1825 είχαν υπογράψει τη γνωστή «πράξη υποτέλειας» προς την Αγγλία, επιζητώντας την ξενική κηδεμονία¹⁵. Η ανυποχώρητη στάση του Κυβερνήτη αφινίδισε τους πρεσβευτές των Τριών Δυνάμεων στη συνδιάσκεψη του Πόρου, που άρχισε το Σεπτέμβριο του 1828, με σκοπό να προετοιμάσουν τις προτάσεις τους προς τη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου συνδιαλεγόμενοι μαζί του. Εκεί ο τελευταίος σε εμπιστευτικό υπόμνημά του προς τους αντιπροσώπους των Τριών Δυνάμεων ανέπτυξε μεταξύ άλλων και τις θέσεις του για την οριοθέτηση του ελληνικού κράτους, απαντώντας στο δέκατο έκτο ζήτημα που του έθεσαν οι τρεις πρεσβευτές¹⁶, όπου μεταξύ άλλων έθεσε και το κυπριακό¹⁷ και κρητικό¹⁸ ζή-

12. Για τη φιλελληνική κίνηση ενδεικτικά βλ. Κούκου, *ό.π.*, σ. 175 έπ.

13. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Α' , σ. 190 (3.10.1827).

14. Για την εξωτερική πολιτική που άσκησε ο Καποδίστριας ως Κυβερνήτης βλ. Παύλος Πετρίδης, «Η εξωτερική πολιτική του κυβερνήτη και η συμβολή της στην κατοχύρωση της εθνικής ανεξαρτησίας, 1828-1831» στο συλλογικό τόμο της σημείωσης 8, σσ. 215-229.

15. Πετρίδης, *ό.π.*, σ. 222.

16. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Δ' , σσ. 377-381.

17. Ε. Γ. Πρωτοψάλτης, «Απελευθερωτική κίνησης των Κυπρίων κατά την καποδιστριακήν περίοδον (1828)», *ΔΙΕΕΕ Κ'* (1971-1977) 1-30, Σπ. Παπαγεωργίου, *Ο Καποδίστριας και οι ρίζες του Κυπριακού*, Αθήνα 1977. Πββλ. Πετρίδης, *ό.π.*

18. Ελ. Μπελιά, «Το Κρητικό Ζήτημα επί Καποδίστρια», *Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου* (1975), τόμος Γ', σ. 240, Δ. Βαγιακάκος, «Κρήτες πρόοφιγες εις την Πε-

τημα.

Για τα βόρεια σύνορα υποστήριξε¹⁹ ότι έπρεπε να ακολουθηθεί η φυσική διαχώριση, δηλαδή η του όρους Ολύμπου, από την Κατούνα μέχρι τις κορυφές της Πίνδου και, επί του Ζυγού και Μετσόβου η γραμμή που ακολουθεί τον ποταμό Αλιάκμονα μέσω Σερβίων και Γρεβενών. Το σύνορο αυτό, κατά τον Καποδίστρια, χωρίζει και την αρχαία Ελλάδα από τα βορειότερα μέρη. Για να τονίσει δε τη θέση του αυτή, ανέφερε ότι η Θεσσαλία και κατά τὸν μέσον αἰῶνα καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους καιροὺς πάντοτε διεφυλάχθη ἑλληνική, ἐν ᾧ ἡ Μακεδονία καὶ ὑπὸ τῶν Σλάβων καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐθνῶν κατελήφθη. Αἰτία, βέβαια, για την ἔλλειψη προομιξέων της Θεσσαλίας ήταν η γεωγραφική της θέση.

Ο Κυβερνήτης λοιπὸν ενδιαφερόταν για την αμιγὴ πληθυσμιακὴ σύνθεση της Ελλάδας, χωρὶς ὅμως αὐτὸ να σημαίνει ὅτι αδιαφοροῦσε για τοὺς Ἕλληνες που θα ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἀνέφερε πιο κάτω ὅτι με τον προτεινόμενον διαχωρισμὸ — ἀν τελικὰ γίνονται ἀποδεκτὸς — θα ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλληνικά σύνορα τόποι που εἶχαν διαπρῆξει ἐν ἀγῶσι καὶ θυσιασμοῖς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς Ναούσης, λέγομεν, τῆς Κασσάνδρας, τῶν Μαδεμοχωριῶν, καὶ τοῦ Ἄθωνος. Ἐσπευδε δε να προσθέσει: Οὐδ' ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰς Κυθωνίας καὶ τὰ Μοσχονήσια, τῶν ὁποίων οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἤλθον πρόσφυγες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ζητοῦσε ὅμως, κατὰ τὴ γνώμη μας, να συμπεριληφθοῦν αὐτοὶ ἐν περιοχῆς, για να μὴ ἀτονήσουν τὰ ἐπιχειρηματὰ του για τὶς ὑπόλοιπες. Γνωρίζοντας ἄλλωστε πολὺ καλὰ τὶς διαθέσεις τῶν Δυνάμεων, που ἦταν πολὺ φειδωλῆς ἀπέναντι στα ἑλληνικά δίκαια αὐτήματα, πίστευε ὅτι ἡ δημογραφικὴ ομοιογένεια θα τὶς ἐπηρεάζε θετικά για τὴν ικανοποίησιν τῶν προτάσεών του. Αργότερα, σε ευθετότερο χρόνο, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις θα μπορούσε να διεκδικήσει καὶ τὶς ὑπόλοιπες περιοχῆς.

Στο σημεῖο αὐτὸ ἀς θυμηθοῦμε ὅτι, τον Οκτώβριον τοῦ 1827, εἶχε ξεκάθαρα τονίσει στον Willmot Horton πὼς το ἑλληνικὸ ἔθνος ἀπαρτίζουσι ὅσοι ἀπὸ τὴν ἀλώσει της Κωνσταντινουπόλης καὶ ἐξῆς δὲν ἔπαισαν ὁμολογούντες τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῶν λαλοῦντες, καὶ διέμειναν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἢ κοσμητικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐκκλησίας τῶν, ὅπου ποτὲ τῆς Τουρκίας καὶ ἀν κατοικῶσι²⁰.

Οι θέσεις του στον Πόρο εἶχαν ενοῦκὴ ἀπήχησι στους τρεῖς πρεσβευτῆς, οἱ ὁποῖοι πρότειναν ὡς βόρειο σύνορο τὴ γραμμὴ Βόλου-Ἀρτας, ἀφήνοντας ὅμως ἔξω τὴν περιοχὴ του Ολύμπου. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Μ. Δυνάμεις ἐπιδιώκοντας τὴν υπονόμευση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς του Καποδίστρια, υπέγραψαν στο Λονδίνο πρωτόκολλο στις 4/16 Νοεμβρίου τοῦ 1828, με το ὁποῖο παραχωροῦνταν στὴν Ελλάδα μόνον ἡ Πελοπόννησος καὶ οἱ Κυκλάδες²¹.

Με ἀφορμὴ τὶς ἐξελιξίεις αὐτῆς πολλοὶ Ἕλληνες που ἡ ιδιαίτερη πατρίδα τους εἶχε μείνει ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους, ἔστειλαν ἀναφορῆς πρὸς τον Κυβερνήτη ἐκθέτοντας τὰ δίκαια αὐτήματά τους²². Ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ οἱ Ολύμπιοι, οἱ ὁποῖοι ἀπευθύνθηκαν ἀρχικὰ στις 10 Οκτωβρίου τοῦ 1828²³ καὶ ἐν συνεχείᾳ στις 25 Μαρ-

λοπόννησον», *Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικῆς Συνεδρίου* (1975), τόμος Γ', καὶ οἰδως, «Κρητὲς πρόσφυγες εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ Καποδίστρια», *Μνημοσύνη*, τ. Α', σσ. 41-70.

Πρβλ. Πετρίδης, ὁ.π.

19. *Επιστολαὶ Καποδίστρια*, τ. Δ', σσ. 380-381.

20. *Επιστολαὶ Καποδίστρια*, τ. Α', σ. 190.

21. Πετρίδης, ὁ.π., σσ. 222-223.

22. Πρωτοψάλτης, ὁ.π., σ. 9 ἑπ.

23. Για τὴν ἀναφορὰ αὐτὴ κάνει λόγο ο Πρωτοψάλτης, ὁ.π., σ. 11, ἀλλὰ το κείμενό της δὲν

τίου του επόμενου χρόνου²⁴.

Η δεύτερη επιστολή των Ολυμπίων ήλθε αμέσως μετά την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Λονδίνου στις 10/22 Μαρτίου του 1829, με το οποίο ως συνοριακή γραμμή αναγνωριζόταν η γραμμή Βόλου-Άρτας και έτσι στο ελληνικό κράτος θα ανήκαν η Στερεά Ελλάδα, η Πελοπόννησος, οι Β. Σποράδες και οι Κυκλάδες. Συγχρόνως προβλεπόταν κληρονομικός ηγεμόνας χωρίς τη γνώμη του ελληνικού λαού και δυσβάστακτος ετήσιος φόρος υποτέλειας προς το Σουλτάνο²⁵. Για τους λόγους αυτούς το πρωτόκολλο δυσαρέστησε τους Έλληνες και ιδιαίτερα όσους δεν συμπεριλαμβάνονταν στο ελεύθερο κράτος, ενώ προκάλεσε έντονα διαβήματα διαμαρτυρίας του Κυβερνήτη προς τις Δυνάμεις.

Δικαιολογημένα συνεπώς θορυβήθηκαν και οι Ολύμπιοι. Ο Καποδίστριας απάντησε προς τους αρχιερείς και προκρίτους αυτών στις 21 Ιουνίου του 1829²⁶, συμβουλευοντάς τους να μη βιάζονται, αλλά να έχουν υπομονή και εμπιστοσύνη στους χειρισμούς της ελληνικής κυβέρνησης, *ήτις όποταν δυνηθή, και τās επιθυμίας σας θέλει προφθάση, και πρώτη θέλει σās δείξη πώς νά εἴρητε τόν λιμένα τῆς σωτηρίας*. Παράλληλα τους συνιστούσε να διατηρούν αγαθές σχέσεις με τους Τούρκους *κατά τās ἐνεστώσας περιστάσεις* και να μην εκβιάζουν τα πράγματα, γιατί θα απέβαιναν εις βάρος τους.

Το τελευταίο έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί η παρακμική πρόκληση των Ελλήνων κατά των Τούρκων θα έδινε λαβή για αρνητικές εξελίξεις στο ελληνικό ζήτημα. Κάθε άστοχη ενέργεια θα μπορούσε να περιπλέξει τα πράγματα και μάλιστα σε μια πολύ κρίσιμη στιγμή. Θα πρέπει δε να προστεθεί ότι στην επιστολή του προέτρεπε επίσης τους Ολυμπίους να ελπίζουν στη δικαιοσύνη των συμμάχων αυτών. Ο ίδιος γνώριζε πόσο δύσκολες ήταν οι διαπραγματεύσεις με τις Δυνάμεις, από τις οποίες εξαρτιόταν ο διακανονισμός και η επίλυση του ελληνικού ζητήματος. Εκνείετο όμως με προσοχή, γιατί πάντα απ' όλα τον ενδιέφερε η εξωτερική του πολιτική να είναι όσο το δυνατό αδόμευτη από τις ξενικές επιταγές. Με την επιστολή του αυτή τους απαντούσε με κάθε ειλικρίνεια, δεν τους αποθάρρυνε, αλλά δεν τους έδινε και υπερβολικές ελπίδες. Μιλούσε συγκρατημένα και με σύνεση, η οποία άλλωστε διέκρινε κάθε κίνησή του.

Το ίδιο πνεύμα διέπνεε και τη δεύτερη επιστολή του προς τον Ολύμπιο καπετάνιο Διαμαντή²⁷, ένα μήνα αργότερα, στις 23 Ιουλίου του 1829²⁸. Με αφορμή τη σύγκληση της Δ' Εθνοσυνέλευσης στο Άργος, το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, όπου ο Κυβερνήτης θα ζητούσε την έγκριση των μέχρι τότε πράξεών του, οι Ολύμπιοι έσπευσαν να του προσφέρουν την εξουσιοδότησή τους, δείχνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την εμπιστοσύνη τους προς το πρόσωπό του, τον οποίο θεωρούσαν παντοδύναμο Μεσσία. Ο Καποδίστριας, εκτιμώντας ορθά τις περιστάσεις, τους τόνισε ότι η τύχη

έγινε δυνατό να βρεθεί στους φακέλους της Γενικής Γραμματείας των Γ.Α.Κ., όπου αντίθετα υπάρχουν οι αναφορές των Κυπρίων, τις οποίες και δημοσιεύει (ο Πρωτοψάλτης) στην προαναφερθείσα μελέτη του [σ. 11 έπ.]. Για την απάντηση του Καποδίστρια σ' αυτήν — προφανώς— την αναφορά κάνει λόγο ο ίδιος σε επιστολή του προς τους αρχιερείς και προκρίτους του Ολύμπου στις 21 Ιουνίου του 1829. [*Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Γ', σ. 148].

24. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Γ', σ. 148.

25. Πετρίδης, *ό.π.*, σ. 223.

26. Βλ. σημ. 24.

27. Για τον Ολύμπιο αγωνιστή Διαμαντή Νικολάου βλ. Ν. Κ. Γιαννούλης, «Θεσσαλοί αγωνιστές του 1821», *Θεσσαλικά Χρονικά* (Αθήνα), τ. 12 (1977-1979) και ανάτυπο, σσ. 155-158.

28. *Επιστολαί Καποδίστρια*, τ. Γ', σσ. 177-178.

της πατρίδας τους —όπως και όλης της Ελλάδας— δεν εξαριόταν από αυτόν, αλλά από τις ξένες Δυνάμεις. Για το λόγο αυτό τους εφιστούσε την προσοχή, γιατί κάθε δική τους πρωτοβουλία θα χειρότερε τα πράγματα, ενώ τους επαναλάβαινε και τότε να διατηρούν αγαθές σχέσεις με τους Τούρκους.

Οι προσπάθειές του συνεχίσθηκαν, αλλά η δολοφονία του δύο χρόνια αργότερα ανέκοψε τις προσπάθειές του. Δεν είμαστε σε θέση, βέβαια, να προβλέψουμε τι θα είχε γίνει αν ζούσε περισσότερο και, στο συγκεκριμένο θέμα μας, τότε θα ενσωματωνόταν η περιοχή του Ολύμπου στην ελεύθερη ελληνική επικράτεια. Κρίνοντας όμως από τις μέχρι τότε ενέργειες και δηλώσεις του, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι εδαφικές διεκδικήσεις της χώρας θα ικανοποιούνταν πολύ νωρίτερα από το 1912.

ANNITA N. ΠΡΑΣΣΑ

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΦΟΡΗΤΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥ ΚΑΤΕΛΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΦΟΥΡΝΑ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ο Θηβαίος ζωγράφος Φράγκος Κατελάνος¹, ό όποιος, όπως είναι γνωστό, δραστηριοποιείται καλλιτεχνικά στην Ήπειρο, στη Δυτ. Μακεδονία, στα Μετέωρα και στο Άγιον Όρος, την ίδια περίοδο, κατά την όποία κινείται στο Άγιον Όρος ό Κρητικός ζωγράφος Θεοφάνης, είναι γνωστός κυρίως ως καλλιτέχνης που εργάστηκε στη διακόσμηση ναών και όχι ως καλλιτέχνης φορητών εικόνων.

Η έπιστημονική έρευνα μέχρι στιγμής έχει αποδώσει στον Φράγκο Κατελάνο μόνο μία εικόνα του άγιου Δημητρίου που βρίσκεται στο Βυζαντινό Μουσείο Άθηνων². Μία δεύτερη εικόνα, που έχω έντοπίσει πρόσφατα στη μονή της Μεγίστης Λαύρας στο Άγιον Όρος, έχουμε τη γνώμη ότι μπορεί να αποδοθεί με ασφάλεια στον Φράγκο Κατελάνο. Πρόκειται για μία εικόνα της Συνάξεως των Άρχαγγέλων (εικ. 1-2), στην όποία οι άρχαγγέλοι Μιχαήλ και Γαβριήλ εικονίζονται δλόσσομοι και κρατούν σε δόξα τον Χριστό Έμμανουήλ.

Ο φυσιογνωμικός τύπος των άρχαγγέλων, ή τεχνική αποδόσεως του προσώπου και της πτυχολογίας άνταποκρίνεται σε τύπους και τρόπους της ζωγραφικής του Φράγκου Κατελάνου. Ειδικότερα οι άρχαγγέλοι της εικόνας παρουσιάζουν στενή σχέση με τους άρχαγγέλους του παρεκκλησίου του άγιου Νικολάου της Λαύρας (εικ. 3), έργο ένυπόγραφο του Φράγκου Κατελάνου στα 1560³.

Η καλλιτεχνική συνάφεια άνάμεσα στην εικόνα και στις τοιχογραφίες του παρεκκλησίου της Λαύρας επιτρέπει να εντάξουμε την εικόνα στον χρόνο της καλλιτεχνικής δραστηριότητος του Φράγκου Κατελάνου στη Λαύρα και να την χρονολο-

1. Για τό έργο του Φράγκου Κατελάνου βλ. Μ. Garidis, *La peinture murale dans le monde orthodoxe après la chute de byzance (1450-1600) et dans les pays sous domination étrangère*, Athènes 1989, σσ. 189-199, όπου και ή σχετική βιβλιογραφία.

2. Μ. Άσπρά-Βαρδαβάκη, «Μία μεταβυζαντινή εικόνα με παράσταση του άγιου Δημητρίου στο Βυζαντινό Μουσείο», ΔΧΑΕ, περ. Δ', ΙΓ' (1985-1986) 113-124, εικ. 6.

3. Βλ. σχετικά Α. Semoglou, *Le décor mural de la chapelle athonite de Saint Nicolas (1560). Application d'un nouveau langage pictural par le peintre thebain Frangos Katelanos*, I-II, Paris 1993-1994, II, εικ. 48β και 50α-β (διδαστορική διατριβή).